

Jonathan Holslag over het leiderschap van Bart De Wever, de blamage genaamd Charles Michel en Primark.

“WE ZIJN EEN HEEL LUIE EN DECADENTE DEMOCRATIE GEWORDEN”

FILIP MICHIELS

Foto's © Tim Dirven

Maar weinig Vlaamse academici genieten internationaal een zo luisterend oor als docent internationale politiek en China-expert Jonathan Holslag. Of het nu over het Europese migratiebeleid, de lafheid tegenover China of het verval van de westerse samenleving gaat: vrolijk word je niet van zijn analyse, maar ze snijdt wel hout. “Echt politiek leiderschap zou vandaag betekenen dat je onze decadente samenleving een spiegel voorhoudt.”

Een onderschatte parel, zo omschrijft Jonathan Holslag de stad waar hij enkele jaren geleden met zijn gezin kwam wonen in een prachtig historisch pand. Dat blijkt op deze haast zomerse lentedag niet overdreven. Het marktplein van Tienen ademt sfeer en geschiedenis uit, maar Holslag doorprijkt die ballon van gemoedelijkheid al meteen vakkundig. ‘Ook in het landelijke Vlaams-Brabant laat de impact van de globalisering en migratie zich almaar nadrukkelijker voelen. Zelfs hier gaat het nu echt wel razendsnel’, vertelt hij. ‘In nauwelijks tien jaar tijd is het aandeel inwoners van buitenlandse afkomst hier van 17 naar nu bijna 25 procent opgeklommen. En het Tiense Citribel, één van de grootste fabrieken ter wereld in zijn soort, heeft zwaar te lijden onder de concurrentie uit China die zwaar onder de prijs gaat. Het zou een les moeten

zijn voor iedereen: het debat over de grote globale thema's van vandaag, is al lang geen politieke ver-van-ons-bedshow meer. Iedereen wordt er altijd maar meer mee geconfronteerd.’

De pandemie, de oorlog in Oekraïne en de klimaat-crisis lijken Europa plots wel de ogen geopend te hebben. Het besef dat we voor tal van strategische producten en grondstoffen veel te afhankelijk zijn van een handvol derde landen stuurt vandaag ons beleid mee aan. U toont zich meestal niet bepaald onder de indruk: is het allemaal *too little too late*? **Jonathan Holslag:** ‘We hebben de voorbije drie jaar wel wat crisissen moeten doorspartelen, dat klopt uiteraard, maar zo nieuw is dat allemaal niet. De belangrijkste schokgolven die op het Westen hebben ingewerkt, dateren zelfs al van 20 tot 25 jaar geleden. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan de terreuraanslagen in New York. Die waren in mijn ogen een eerste duidelijk signaal dat er iets grondig fout aan het lopen was. Het werd toen duidelijk dat we met de miljarden dollars die we aan de oliestaten betaalden ook mee de terreur tegen het Westen hadden gefinancierd. Vervolgens kwam de financiële crisis van 2008 en de crisis van de eurozone, die ons hele financiële model in vraag stelde. En *last but not least* was er de vluchtelingen-crisis van 2015, die de enorme kwetsbaarheid van de Europese zuidflank blootlegde. Rode draad in heel dit verhaal? De voorbije 25 jaar zagen we een reusachtig kantelpunt in de globale machtsbalans. We worstelen vandaag met een snelle verwatering van de westerse macht, waardoor we veel kwetsbaarder worden voor allerlei schokken.’

De EU probeert nu met nieuwe wetgeving een antwoord te bieden op een aantal van die schokken en kwetsbaarheden. Denk maar aan de *raw materials act* en de *chips act* – die onze afhankelijkheid van zeldzame grondstoffen en van Aziatische chips moeten aanpakken – en aan het assertievere China-beleid. Zijn we dan niet op de goede weg? ‘Daar ben ik lang niet van overtuigd. Ik hoor politici, op nationaal én op Europees niveau, wel de juiste dingen zeggen, maar het blijft toch vooral bij woorden. Neem nu het energiebeleid: we hebben de ene afhankelijkheid gewoon ingeruild voor de andere. Ons huidige energiebeleid zal ons op middellange termijn quasi even afhankelijk houden van de VS en de Golfregio als we tot voor kort van Rusland waren. Voor fossiele brandstoffen, en als het ooit zover komt ook voor waterstof.’

‘Of nog, onze militaire opbouw. Het klopt dat sommige Europese landen vandaag forse inspanningen leveren, maar dat geldt zeker niet voor België. Ons defensiebudget zal dit en volgend jaar zelfs nog dalen. Om u een idee te geven: alleen al het aanvullen van onze munitievoorraden zal 7 tot 8 miljard euro kosten. Hét grote probleem vandaag is dat onze politieke leiders de illusie wekken dat ze het eindelijk begrepen hebben en dat ze het geopolitieke beleid nu echt op een andere leest gaan schoeien. Terwijl de realiteit aantoonde dat dit vaak niet meer dan een rookgordijn is, net zoals dit

de voorbije twee of drie decennia het geval was. We nodigen onze bevolking uit om languit in de zetel te blijven liggen, en geven hen het gevoel dat we onze enorme kwetsbaarheid kunnen aanpakken zonder al te veel opofferingen en inspanningen.’

“ We nodigen onze bevolking uit om languit in de zetel te blijven liggen, en geven hen het gevoel dat we onze enorme kwetsbaarheid kunnen aanpakken zonder al te veel opofferingen en inspanningen ”

In een van uw Knack-columns las ik dat 20 procent van de Belgische invoer van buiten de EU uit China afkomstig was. Intussen zou dat aandeel opgelopen zijn tot 23 procent, voor hoogtechnologische producten bedraagt het zelfs ruim 30 procent. Lig het aan onze onverzadigbare honger naar goedkope consumptiegoederen? Is het omdat we simpelweg niet meer in staat zijn heel wat producten zelf te produceren? Of is het gewoon kortzichtig beleid, en dus een politiek falen?

'Er spelen tal van factoren. Om te beginnen hebben we dertig jaar lang bijna onze volledige productiecapaciteit naar China verplaatst. Daar zijn dus zowat alle bedrijven medeplichtig aan, en zo'n productieketens bouw je niet zomaar snel even opnieuw op. Onze Europese economieën kunnen bijna niet opboksen tegen de Chinese combinatie van lage productiekosten, een grote toegang tot cruciale grondstoffen én zeer hoge overheids-subsidies. Ons beleid van open grenzen blijft intussen aanhouden, en dat is bijzonder riskant.'

'Onze overheden zouden het economisch beleid veel meer moeten sturen: in plaats van het blinde multilateralisme en de ongebreidelde globalisering te blijven steunen, zouden we onze eigen belangen moeten verdedigen. Daar komt nog bij dat de meeste multinationals die in Europa aanwezig zijn – denk maar aan de Antwerpse haven – zelf ook zeer globalistisch zijn. Zij dringen er dus bij overheden op aan om de deuren open te blijven zetten, puur uit eigenbelang. *Last nut not least* weigeren Europese consumenten ook de offers te brengen die noodzakelijk zijn om opnieuw in Europa te kunnen produceren. Daar hangt op kortere termijn een prijskaartje aan vast, maar de Europese middenklasse is nog niet bereid om die prijs te betalen. Die verkiest een mooi huis met een dikke wagen op de oprit, drie vakanties per jaar én spotgoedkoop shoppen bij de Primarks of Actions van deze wereld.'

'Let wel: ook de politiek draagt daarin een grote verantwoordelijkheid. Jarenlang hebben onze politici de middenklasse naar de mond gepraat, ze hebben die consumenten nooit een spiegel voorgehouden. Ik vrees dat we met onze nationale politiek echt in derde provinciale spelen, in vergelijking met een aantal grote wereldmachten. Ook buurlanden zoals Frankrijk of Nederland pakken het een stuk beter en strategischer aan. Zelf een partij zoals N-VA is in wezen gewoon een neoliberale partij met een heel dun identitair laagje, die de opendeurpolitiek die Guy Verhofstadt ooit gestart is netjes verderzet.'

Pleit u dan voor een protectionistisch en ook meer identitair economisch beleid?

'We moeten vooral de naïviteit overstijgen. Ik ben een grote voorstander van vrijhandel, op voorwaarde dat die ook écht vrij is. Zodra je handel begint te drijven met staatskapitalisten zoals China of Qatar is er van echte vrijhandel geen sprake meer. En we moeten stoppen met grote multinationals achterna te hollen en hen zomaar naar Vlaanderen te lokken. Een écht economisch beleid is lastiger

en kost meer moeite, maar onze huidige aanpak getuigt vooral van heel veel luiheid en hypocrisie.'

“ Het ontbreekt ons niet aan macht, wel aan moed en verantwoordelijkheidszin om de toekomst van onze kinderen veilig te stellen ”

In EU-kringen hoor je altijd opnieuw hetzelfde argument: de EU vertegenwoordigt een consumentenmarkt van 450 miljoen mensen. Houdt dat vandaag nog altijd steek, vindt u?

'Absoluut! Alleen zijn die consumenten heel erg zwak tussen de oren. Ze zijn niet bereid om een deeltje van hun koopkracht op te offeren om hun eigen economische toekomst veilig te stellen. En onze grote bedrijven pompen liever meer geld in China dan in onze eigen economie. Zo kom je natuurlijk nergens. Het ontbreekt ons niet aan

Hebben we dan nog een nieuwe geopolitieke schok nodig om echt tot inkeer te komen? Een Chinese inval in Taiwan bijvoorbeeld ?

'Ik vrees dat we niet meer de luxe hebben om nog veel langer op zo'n grote schok te wachten. We kunnen onmogelijk nog tien jaar blijven aanmodderen en onze militaire slagkracht blijven ondergraven. Mocht China ooit Taiwan binnenvallen – en dat staat in de sterren geschreven – dan zal de economische impact daarvan ronduit ongezien zijn. We belanden dan in een economische ijstijd, ook al omdat we nog altijd niet de minste moeite doen om onze weerbaarheid te vergroten en onze afhankelijkheid van China af te bouwen. Het verval is ingezet, maar ik voel me vaak een roepende in de woestijn. Je bouwt geen performante industrie van halgeleiders of een innovatieve batterijsector op enkele jaren tijd. Aan de oppervlakte blinkt alles nog, maar intussen vervallen de fundamenten razendsnel. Kijk daarvoor ook naar ons onderwijs: onze scholen staan eerder voor opportunisme en vermarkting dan voor een maatschappelijke missie.'

Kan de EU ons nog redden?

'Ik vrees dat we dat Europese momentum gemist hebben. Zowel de noord-zuid breuklijn als de kloof tussen Oost- en West-Europa is de voorbije jaren fors groter geworden. Daarin nog een gemene deler vinden, wordt almaar lastiger. Het idee van een soort Verenigde Staten van Europa, dat vertrekt vanuit een aantal gedeelde waarden, is niet langer haalbaar. Ik geloof ook niet in een "Europa van verschillende snelheden", zoals nu hier en daar geopperd wordt. Dan zit het spel pas echt op de wagen, vrees ik.'

Om het nog even over de Chinese dreiging te hebben: komt er binnen afzienbare tijd een aanval op Taiwan?

'Ik vrees dat die onvermijdelijk is. Voor de Chinezen is de hereniging van China een soort van religieuze missie. Elke Chinees krijgt dat idee ook met de paplepel ingegeven. Daarnaast doen de Chinezen stilaan ook de militaire machtsbalans in hun voordeel kantelen. In combinatie met de wat vertragende binnenlandse economische groei kan dat heel gevaarlijk worden. Wij benaderen het risico op zo'n Chinese agressie ook nog altijd veel te rationeel, vanuit de geest van de Verlichting: zullen de Chinezen dat wel aandurven, wanneer er dan ook voor henzelf grote economische consequenties dreigen? Als de geschiedenis ons één ding leert, dan is het dat politieke argumenten het altijd halen van economische. De kans dat we binnen dit en tien jaar een groot militair conflict in Azië krijgen, is dus bijzonder reëel.'

Het besef dat we opnieuw zwaar moeten investeren in ons militair apparaat lijkt nu stilaan overal in Europa doorgedrongen. Hoe lang duurt de inhaaloperatie waar we nu voor staan?

'Minstens tien jaar. Alleen al met onze defensie-industrie lopen we een generatie achter op de VS, en dan zwijg ik nog over de enorme voorsprong die de Amerikanen hebben qua operationele ervaring. Dat is overigens ook geen puur financiële kwestie: waar

macht, wel aan moed en verantwoordelijkheidszin om de toekomst van onze kinderen veilig te stellen. We zijn een heel luie en decadente

“ Mocht China Taiwan binnenvallen, dan zullen de Amerikanen daar de kastanjes uit het vuur moeten halen, waardoor er niemand meer overblijft om ons hier te beschermen ”

democratie geworden, die daardoor ook bijzonder kwetsbaar is geworden. En bovendien zitten we op alle bestuursniveaus ook met veel te veel mensen van echt ondermaats niveau. Iemand zoals Charles Michel als voorzitter van de Europese Raad, eigenlijk is dat een pure blamage voor ons land. Op nationaal niveau houdt Alexander De Croo zich vooral bezig met de schone schijn, en op Vlaams niveau is dat niet anders.'

vind je vandaag nog Europeanen die zich in het kaki willen hijsen met het oog op echte gevechtsoperaties? Mocht China effectief Taiwan binnenvallen, dan zullen de Amerikanen daar de kastanjes uit het vuur moeten halen, waardoor er ook niemand meer overblijft om ons hier te beschermen. Het zijn niet de Fransen of de Duitsers die Poetin vandaag afschrikken, wél de Amerikanen. We zullen dus onze eigen boontjes moeten leren doppen, zowel naar Eurazië toe als om de stabiliteit in de Middellandse Zee te waarborgen. Dat zal gigantische militaire inspanningen vragen.'

Hoe staat u tegenover het discours om voor de inperking van de migratiestromen richting Europa vooral in te zetten op de niet-Europese landen langs de boorden van die Middellandse Zee?

'Dat getuigt van een reusachtig groot geopolitiek analfabetisme. Je toekomstige veiligheid in de handen leggen van landen die ofwel nu al heel onstabiel zijn ofwel geleid worden door onbetrouwbare dictators, dat is ronduit idioot. In Afrika zal de bevolking de komende tachtig jaar met minstens twee miljard zielen aanzwellen. Welke politicus gelooft nu echt dat pakweg Tunesië, Libië of Turkije daartegen een buffer zullen kunnen vormen? Dat is je reinste politieke façade van politici die op korte termijn herverkozen willen worden en bij hun kiezers de indruk wekken dat ze echt bekommerd zijn om hun veiligheid. Ik was twee maanden geleden nog in Noord-Afrika. Daar zag ik hoe mensen letterlijk op hun teenclippers uit de woestijn kwamen aanwandelen, richting de bootjes aan de kust.'

Bestaat er wel een oplossing voor het migratieprobleem?

'Nee. We moeten het idee laten varen dat wij voor Afrika nog een oplossing zullen vinden. Dat is niet zwartgallig, dat is de harde realiteit. De bevolkingsgroei is daar bijzonder explosief, en in combinatie met de economische ontreddeering, het gebrek aan stabiele staatsstructuren en de impact van de klimaatopwarming valt dat niet meer te beheersen. Op korte termijn zullen we even met de Noord-Afrikaanse landen moeten samenwerken om wat tijd te kopen, maar op lange termijn kunnen we niet anders dan de Middellandse Zee veel beter te beveiligen met militaire middelen. Dat is een geopolitieke arena die door Europa beheerst moet worden. We kunnen niet anders: de bereidheid van de Europese bevolking om nog meer Afrikaanse migranten op te vangen is bijzonder klein.'

'Het gaat gewoonweg te snel. Niet alleen in onze grootsteden, maar nu ook in de kleinere steden, waar meer en meer parallelle gemeenschappen ontstaan. Wat dan weer tot veel onbehagen en een gevoel van vervreemding leidt. Die boodschap komt overigens niet alleen van "oude blanke mannen", maar ook van nieuwkomers zelf, dat hoor ik zelfs hier in Tienen. Europa moet de buitengrenzen beter beschermen. Als dat de wil is van een grote meerderheid van de bevolking, dan kan ook de EU daar niet blijven tegen ingaan. Tegelijk moeten we hier binnen onze samenleving veel meer inspanningen doen om mensen aan elkaar

te binden. Door nieuwkomers te verplichten om de taal te leren, door mensen te activeren richting arbeidsmarkt, noem maar op. Maar iedereen zal zijn vooroordelen moeten overstijgen.'

“ Kijk naar ons onderwijs: onze scholen staan eerder voor opportunisme en vermarkting dan voor een maatschappelijke missie ”

Eigenlijk is de wereld er vandaag geen haar beter aan toe dan begin jaren negentig, toen de economische globalisering en de val van het communisme nochtans tot een golf van optimisme leidden? De welvaart zou overal toenemen, dictatoriale regimes zouden massaal sneuvelen, grenzen zouden stilaan verdwijnen. Vandaag lijkt net de tegenovergestelde trend zich door te zetten: hoe is het zover kunnen komen?

'Decadentie. Ik heb daar geen andere verklaring voor. Een samenleving op de piek van haar kunnen en welvaart, die vervolgens die welvaart als een vaststaand feit is gaan beschouwen. De macht wordt ontkoppeld van de deugdzaamheid en de verantwoordelijkheid, en dat typeert onze generatie. Op politiek niveau, maar net zo goed bij de meeste bedrijfsleiders en bij de brede bevolking. We zijn economisch boven onze stand gaan leven, hebben onze veiligheid uitbesteed aan een aantal concurrenten en van burgerschap is hier haast geen sprake meer. De politici die vandaag beweren dat ze daar, met een zekere zweem van conservatisme, tegen ingaan, die doen alsof. En ik vind het bijzonder grappig dat mensen die dwepen met Cicero en het Romeinse rijk daar maar zo beperkt naar handelen.'

“ In die zin is Bart De Wever voor mij een mislukte leider. Seneca wist dat al: een goede leider die een corrupte staat probeert te bedienen, wordt een slechte leider ”

U heeft gemakkelijk praten natuurlijk, als academicus. Kan je in een democratie wel zo radicaal tegen die tijdgeest en volkswil ingaan?

'Wat Cicero en Seneca net verdedigden, is dat je als leider niet achter de kudde aanloopt, maar voorop probeert te lopen. Leiderschap zou vandaag betekenen dat je de decadente samenleving een spiegel voorhoudt. In de jaren negentig hebben de liberalen, hier onder meer in de persoon van Guy Verhofstadt, een historische

kans verprutst om de Verlichting wereldwijd te verspreiden. In de plaats daarvan vervielen ze in plat opportunisme. Daarna was het Di Rupo die vooral deed alsof, en vandaag zie je bij de Vlaams-nationalisten eenzelfde fenomeen: ze houden de schijn op. In hun geval de schijn van patriottisme, maar zonder de bevolking te appeleren aan hun verantwoordelijkheid. In die zin is Bart De Wever voor mij een mislukte leider. Seneca wist dat al: een goede leider die een corrupte staat probeert te bedienen, wordt een slechte leider.'

Oké, maar kan je in onze verwende samenleving wel aan de macht blijven als je echt stevig aan de boom probeert te schudden?

'Dat is ontzettend moeilijk, absoluut, maar blijf dan tenminste niet beweren dat de dingen goed gaan en dat je als politicus de samenleving verbetert. Wat voor mij in het geval van Bart De Wever van echt heroïsche politieke moed zou getuigen, is dat hij de Vlaamse bevolking eens echt zegt waar het op staat. Zo'n aanpak staat dan wel mijlenver van de combinatie van plat neoliberalisme en wat nostalgisch gezwaai met vlaggen.'

Wil deze samenleving het hoofd boven water houden, dan zal ze daarvoor stevig aan welvaart moeten inboeten?

'Op korte termijn zeker en vast. Hopelijk kunnen we dan op wat langere termijn onze welvaart en levensstandaard doorgeven aan onze kinderen. We leven al jarenlang boven onze stand, en hebben zo onze democratie van binnenuit laten verrotten. Natuurlijk rust er in dit land ook een grote verantwoordelijkheid aan de overkant van de taalgrens. Zij zullen een veel grotere inspanning moeten doen dan wij in Vlaanderen, anders is samenblijven een illusie. Maar het probleem ligt dus even goed hier. En laten we ons geen illusies maken: als de volgende jaren radicaal-rechts of radicaal-links nog aan invloed winnen of zelfs mee aan de macht komen, dan gaan ook zij aan politieke zelfbediening doen en hun eigen grote gelijk blijven verdedigen.'

Ziet u dan geen enkel lichtpuntje?

'Toch wel. Ik merk almaar meer introspectie bij onze kleine en middelgrote ondernemingen, omdat zij bijzonder goed beseffen dat de huidige koers voor hen op een catastrofe zal uitdraaien. En omdat zij ook nog een behoorlijk groot verantwoordelijkheidsgevoel torsen tegenover de eigen samenleving. Tegelijk zie ik bij de jongere generaties ook een soort van nieuw realisme binnensijpelen, zij beseffen almaar beter dat het echt de verkeerde kant uitgaat. En *last but not least*: technologisch én organisatorisch staan we als samenleving toch al heel ver om grote uitdagingen aan te pakken. Dat merk je vandaag nog vooral op lokaal niveau, het komt er nu vooral op aan om die aanpak en expertise ook breder én politiek geïmplementeerd te krijgen.' □